
NEUS NOGUÉ SERRANO

LA DIXI DE PERSONA EN
EL DISCURS ACADÈMIC
ORAL EN CATALÀ

1. INTRODUCCIÓ¹

La dixi és, com se sap, el fenomen pel qual s'utilitzen unes formes lingüístiques que tenen dins el seu significat un o diversos trets que permeten identificar-ne el referent en relació amb els *participants* o algun altre element del *context spatiotemporal* d'enunciació; i més concretament, la dixi de persona és la categoria dítica que permet establir referències de tipus personal en relació amb aquest context.

Les estructures lingüístiques que han gramaticalitzat la dixi de persona són les categories de primera i segona persona, tant en singular com en plural, en el seu ús prototípic, o no marcat; altres estructures han gramaticalitzat uns valors semàntics i referencials diferents, però són utilitzades d'una manera no prototípica, o marcada, com a expressions dítiques de persona, com és el cas de la categoria de tercera persona, que és prototípicament anafòrica però que pot ser utilitzada díticament en determinats contextos: «ha sigut *ella*» [indicant una persona de sexe femení amb un gest]).²

1. L'autora vol agrair als membres de Grup d'Estudis de Pragmàtica i Anàlisi del Discurs de la Universitat de Barcelona (GrEPAD), especialment a Lluís Payrató, Núria Alturo, Òscar Bladas i Jaume Fitó, els comentaris que han permès millorar una primera versió del text. Com se sol dir, els errors que continui havent-hi són responsabilitat exclusiva de qui escriu. D'altra banda, l'elaboració d'aquest article s'ha beneficiat d'un ajut del Ministeri d'Educació i Ciència (HUM-2005-01936).

2. Per a una caracterització més completa de la dixi i, més específicament, de la dixi de persona, tal com es manifesten en català, es poden consultar els capítols 3 i 5-6 de Nogué (2008), respectivament.

D'altra banda, el grau d'inscripció dels participants en el text varia d'un gènere discursiu a un altre, d'acord amb els paràmetres funcionals que estan associats amb cadascun (camp, mode, tenor funcional i tenor interpersonal) (Halliday, McIntosh i Strevens 1964; Gregory i Caroll 1978; Payrató 1996 i 1998). És de preveure, per tant, que tant el nombre com el tipus d'expressions díctiques de persona estiguin sotmesos a una variació que s'ha de poder explicar a partir d'aquests paràmetres.

En aquest treball s'estudia l'ús de les expressions díctiques de persona en l'àmbit acadèmic oral en català, més concretament en el gènere de la classe magistral de temàtica històrica, per mitjà del contrast amb dos gèneres més: la conversa oral col·loquial –el gènere universal per excel·lència, el que comparteixen totes les llengües i tots els parlants– i la prosa acadèmica, també de temàtica històrica. Es pretén així, d'una banda, contribuir a la caracterització del gènere estudiat distingint-lo d'altres amb els quals comparteix alguns paràmetres funcionals; i de l'altra, aprofundir en l'estudi de les estructures gramaticals que codifiquen la dixi de persona en català posant-les en relació amb les funcions discursives i pragmàtiques que compleixen en uns registres particulars.

La classe magistral només comparteix amb la conversa col·loquial bona part dels trets associats amb el mode del registre: el canal oral, el context espaciotemporal comú i un cert grau d'espontaneïtat. Amb la prosa acadèmica, en canvi, hi comparteix bona part de la resta de paràmetres funcionals: un cert grau d'especialització, el caràcter monològic o unidireccional de la comunicació, un propòsit comunicatiu predominantment expositiu i un nivell de formalitat més aviat alt. Aquesta posició intermèdia des del punt de vista funcional fa previsible que, en l'ús de les expressions díctiques de persona, també ocupi aquesta mateixa posició.

També és pertinent assenyalar que tant en la classe magistral com en la prosa acadèmica l'enunciatari està constituït com a audiència, és a dir, com a col·lectiu que en principi no pren la paraula (Kerbrat-Orecchioni 1990: cap. 2 § 1.2.1 i Nogué 2008: § 4.6.1), amb la diferència que en el primer gènere comparteix el context espaciotemporal amb l'enunciador i en el segon, no.

S'ha treballat amb un corpus constituït per tres subcorpus diferents: els corresponents a la classe magistral i a la prosa acadèmica els formen cinc fragments d'unes 5.300 paraules cadascun, i van ser recopilats i transcrits per Josep M. Castellà per a l'elaboració de la seva tesi doctoral (Castellà 2001 i Castellà 2004),³ i el de conversa col·loquial, d'una extensió similar, forma part del *Corpus oral de conversa*

3. Vull mostrar-li aquí el meu agraïment més sincer per la generositat que ha mostrat, ara i en altres ocasions, cedint-me un material tan valuós i d'una confecció tan laboriosa.

col·loquial de la Universitat de Barcelona (Payrató i Alturo 2002). En total, s'analitzen i es comparen tres subcorpus d'entre 26.000 i 27.000 paraules.⁴

L'anàlisi s'ha fet a partir del marcatge exhaustiu de les formes de primera i segona persona i d'altres formes lingüístiques que permeten expressar la referència als participants. Totes aquestes formes han estat tractades informàticament per mitjà del programa TACT (Textual Analysis Computing Tools), que ha permès dur a terme una part de l'anàlisi quantitativa de les dades i aïllar les formes marcades, amb el context textual necessari, per poder-les analitzar qualitativament.

També s'han marcat d'una manera sistemàtica i s'han tractat informàticament algunes de les formes que permeten evitar la referència directa als participants (concretament, les que probablement estan més gramaticalitzades: l'ús «impersonal»,⁵ generalitzador o inespecífic de la segona persona del singular, i les construccions pronominals de subjecte inespecífic i la passiva morfològica –incloent-hi les clàusules de participi– quan compleixen aquesta funció). Altres construccions que també tenen aquesta funció pragmàtica, com ara la nominalització, tenen un alt grau d'indeterminació referencial (Salvador 2000) i, per aquest motiu, identificar les ocurrences en què hi ha hagut una voluntat clara d'evitar la referència als participants és una tasca sotmesa, en bona mesura, a la subjectivitat interpretativa de l'analista. És per això que s'han deixat al marge del present estudi.

Les primeres dades proporcionades pel TACT s'han introduït posteriorment en el programa Statgraphics Plus, que ha permès sotmetre-les a proves de fiabilitat estadística. Tots els contrastos presentats aquí tenen un p-valor inferior a 0,05, la qual cosa, com és sabut, els fa estadísticament significatius. L'única excepció són els corresponents als recursos que permeten evitar la referència directa als participants

4. Els autors dels cinc fragments de prosa acadèmica són els mateixos que, com a professors universitaris, imparteixen les classes magistrals enregistrades, de manera que aquesta circumstància s'afegeix a la resta de variables de control que es van tenir en compte a l'hora de confeccionar el corpus (pel que fa als enunciadors: català central, català com a llengua de provinença familiar i d'ús habitual, i nivell sociocultural mitjà-alt; pel que fa als fragments analitzats: ciència històrica com a temàtica específica comuna, mode monologat, tenor funcional predominantment expositiu i tenor interpersonal formal, associat a un àmbit de comunicació públic). Vegeu Castellà (2004: § 3.1.2) per a una caracterització més detallada de la mostra.

5. Malgrat l'etimologia, actualment en lingüística el terme *impersonal* i els seus derivats no es relacionen d'una manera directa ni amb el concepte de dixi de persona, ni amb el psicològic i social de *persona*, ni tampoc amb el de *persona gramatical*. Habitualment, s'utilitza per referir-se: (a) als verbs que no tenen subjecte intrínsecament (meteorològics, com *ploure*, i altres), (b) a les construccions formades amb el pronom *es* que permeten ometre l'agent, l'experimentador o la causa («*Es parla* poc de política local», «Aquí sempre *es passa* fred», «*s'han enfonsat* tres edificis») i (c), més en general, a les oracions amb subjecte, i en general amb agent o experimentador, inespecífic, ja sigui desconegut ja sigui encobert per l'enunciador («*Diuen* que el preu del pa s'apujarà aviat», «*Ets* sincera, i encara t'ho retreuen», «A vegades, quan *creixem*, *ens* agradaria tornar a ser petits...»).

(taules 4 i 5), en els quals s'han pogut detectar tendències però per als quals caldria ampliar la mostra per obtenir resultats més fiables.⁶

2. DADES GLOBALS

La taula 1 conté el nombre d'ocurrències de formes díctiques de persona que s'ha trobat en els tres subcorpus, globalment i separades per persones gramaticals. A més de les xifres totals, s'hi indica tant el percentatge que representa cada xifra respecte al nombre total de paraules de cada subcorpus com la distribució de les referències a l'enunciador i a l'enunciatari.

	total		1		2	
	ocurrències	%	ocurrències	%	ocurrències	%
CC	2.694	9,54	1.814 (67 %)	6,42	880 (33 %)	3,12
CM	435	1,65	312 (72 %)	1,18	123 (28 %)	0,47
PA	178	0,67	176 (99 %)	0,66	2 (1 %)	0,007

Taula 1. Nombre d'ocurrències de formes de primera i segona persona –incloent-hi el tractament de *vostè(s)*–, en xifres absolutes i en percentatge (entre parèntesis, el percentatge en relació amb el total de cada gènere).

Aquesta taula mostra que l'ús d'expressions díctiques de persona agrupa clarament els dos gèneres acadèmics, en contrast amb la conversa col·loquial, tant per al nombre global com per a les de primera persona com, sobretot, per a les de segona, que és on la diferència és més gran. A grans trets, es pot dir que en la conversa col·loquial una de cada deu paraules és una expressió díctica de persona gramaticalitzada o forma part d'una expressió d'aquesta mena, a gran distància de les proporcions que trobem en la classe magistral i la prosa acadèmica. Atès que la classe magistral se situa clarament més a prop de la prosa acadèmica que no pas de la conversa col·loquial, es pot interpretar que, pel que fa a les referències als participants valorades globalment, el tenor funcional *expositiu*, un cert grau de *formalitat* i el caràcter monològic de la comunicació, són més determinants que el canal *oral*, la *immediatesa espaciotemporal* i l'*espontaneïtat* de la producció lingüística. L'orientació del discurs cap a la transmissió d'informació, el

6. Vull agrair a Jaume Llopis, assessor estadístic de la Xarxa Cruscat, la seva ajuda en el tractament d'aquestes dades.

distanciament associat a un àmbit de comunicació públic, i el manteniment sostingut dels rols d'enunciador (professor o professora) i d'enunciatari (estudiants, constituïts com a audiència), porten a l'ús d'un llenguatge centrat en l'objecte tractat, en contrast amb l'orientació cap a la interacció quotidiana i la informalitat, que comporten la presència contínua dels participants com a protagonistes del que diuen. D'entrada, doncs, el discurs produït durant una classe magistral el podem qualificar de *poc personalitzat*, si el comparem amb el de la conversa col·loquial –tot i que ho és més que el de la prosa acadèmica.

D'altra banda, la taula també permet observar que en els tres gèneres són més abundants les referències a l'enunciador que no pas les referències a l'enunciatari. En tots tres, per tant, l'enunciador orienta el discurs, en diferents graus, més cap a ell mateix que no pas cap als seus interlocutors.⁷

La classe magistral se situa, però, més a prop –pràcticament en la mateixa proporció– de la conversa col·loquial que no pas de la prosa acadèmica: a grans trets, es pot dir que en aquests dos gèneres dues de cada tres expressions díctiques de persona inclouen l'enunciador, mentre que en la prosa acadèmica la diferència és molt més gran: en aquest gènere, només 1 de cada 100 expressions díctiques de persona té l'enunciatari com a referent. En la distribució entre les referències a l'enunciador i a l'enunciatari, doncs, el fet de compartir el *context espaciotemporal* es pot relacionar amb l'establiment més freqüent de referències a l'enunciatari.

3. LA REFERÈNCIA A L'ENUNCIADOR

La taula 2, a la pàgina següent, mostra el nombre d'ocurrències de formes díctiques de primera persona que conté cada subcorpus, globalment i separades per nombre. A més de les xifres totals i per nombre, s'hi indica tant el percentatge que representa cada xifra respecte al nombre total de paraules de cada subcorpus com la distribució del singular i el plural.

7. Malgrat les lleugeres diferències quantitatives que hi ha entre els diferents fragments que constitueixen cada subcorpus, en tots els fragments de discurs de tots els gèneres contrastats la primera persona és més freqüent que la segona; més concretament, el coeficient de correlació de Pearson, per al conjunt del corpus, és de 0,95, que indica una relació lineal forta entre les dues variables, la primera i la segona persona.

	I		I singular		I plural	
	ocurrències	%	ocurrències	%	ocurrències	%
CC	1.814	6,42	1.325 (73 %)	4,69	489 (27 %)	1,73
CM	312	1,18	145 (46 %)	0,55	167 (54 %)	0,63

Taula 2. Nombre d'ocurrències de formes de primera persona, en xifres absolutes i en percentatge (entre parèntesis, el percentatge de singular i de plural en relació amb el total de cada gènere).

Com ja s'ha dit, en la conversa col·loquial les referències a l'enunciador són, en xifres absolutes, molt més freqüents que en la classe magistral, i encara més que en la prosa acadèmica. Però encara que en el nombre total de formes de primera persona la classe magistral se situa molt més a prop de la prosa acadèmica que de la conversa col·loquial, les de singular i les de plural hi estan repartides d'una manera força uniforme, amb un lleuger predomini del plural, cosa que situa aquest gènere entre els altres dos. Pel que fa a la distribució de les formes de primera persona, doncs, el mode *oral*, *cara a cara* i *espontani* compensa en part el tenor funcional *expositiu*, la *formalitat* i el caràcter *monològic* de la comunicació: en la conversa col·loquial 3 de cada 4 formes de primera persona són en singular i en la prosa acadèmica 8 de cada 10 són en plural, mentre que en la classe magistral es distribueixen en proporcions pràcticament iguals.

El nombre absolut de formes de primera persona del singular disminueix clarament de la conversa col·loquial a la classe magistral i de la classe magistral a la prosa acadèmica, mentre que el de formes de primera persona del plural és molt similar en els dos gèneres acadèmics. L'ús de la primera persona del singular es pot correlacionar amb el tenor funcional i amb el conjunt de paràmetres associats amb el mode del registre: quan el tenor funcional és predominantment *expositiu*, l'interpersonal és *formal* i la comunicació és *monològica*, el nombre d'ocurrències es redueix dràsticament en relació amb el tenor funcional *interactiu*, l'interpersonal *informal* i la comunicació *dialògica* (conversa col·loquial vs. classe magistral i prosa acadèmica), i quan el mode passa de ser *oral cara a cara* i *espontani* a ser *escrit diferit* i *elaborat*, es torna a donar el mateix fenomen (classe magistral vs. prosa acadèmica). Pel que fa a l'ús de la primera persona del plural, en canvi, tenint en compte només el tenor funcional i l'interpersonal i el caràcter dialògic o monològic de la comunicació podem explicar les diferències que trobem en el corpus estudiat: per cada ocurrència trobada en els gèneres acadèmics en trobem tres en la conversa col·loquial.

L'anàlisi qualitativa de les formes de primera persona que apareixen en la classe magistral permetrà determinar quines són les principals funcions discursives i pragmàtiques que contribueixen a dur-hi a terme.

3.1. LA GESTIÓ DEL PROPI DISCURS

A les classes magistrals analitzades, l'enunciador, el professor(a), utilitza expressions d'íctiques de persona sobretot per regular el seu propi discurs, cosa que es manifesta en l'ús abundant de lèxic metapragmàtic (*dir, parlar, comentar, llegir, tractar, exemple, context, tema, matisació, detall, punt, text, dossier, mapa...*) en els enunciats on apareixen aquestes expressions.⁸ I aquesta regulació la duu a terme per mitjà de tres tipus d'estratègies diferents:

a) L'enunciador gestiona el discurs fent referència a si mateix, tot sol (1). Aquesta estratègia comporta l'ús de la primera persona del singular i constitueix, de molt, la funció pragmàtica principal que s'atorga a aquesta categoria gramatical en la classe magistral.⁹

- (1)
- | | | |
|----|-----|--|
| a. | CM1 | tinc només quatre minuts |
| b. | CM2 | en el sentit del que he plantejat al començament de la classe |
| c. | CM2 | ja ho comentaré en un altre moment |

b) L'enunciador també regula el propi discurs fent referència individualment a si mateix però interpel·lant alhora l'audiència, els estudiants que l'escolten. Aquesta estratègia comporta igualment l'ús de la primera persona del singular, combinada en la majoria de les ocurrences amb la segona del plural (2a-b); en algun cas, però, la interpel·lació a l'audiència s'aconsegueix per mitjà d'altres estratègies, com ara la modalitat interrogativa (2c).

- (2)
- | | | |
|----|-----|--|
| a. | CM3 | us llegeixo literalment |
| b. | CM4 | aquest nou estat que es constitueix al Brasil que us vaig dir l'altre dia |
| c. | CM3 | m'explico / |

c) I finalment, l'enunciador regula el propi discurs incorporant l'audiència a l'autoreferència per mitjà de la primera persona del plural en el seu ús inclusiu (3).¹⁰

8. Aquesta funció comunicativa es correspon amb força precisió amb la funció *organitzativa* que Campos (2004) atorga a l'emissor.

9. Tant en aquesta com en altres estratègies l'enunciador regula el discurs en desenvolupament en el moment que parla, el discurs anterior o el discurs futur, per mitjà dels temps verbals corresponents, també d'íctics. D'altra banda, aquí i en tot l'article, la numeració de les mostres (CM1, CM2...) permet identificar el fragment de classe magistral –o, paral·lelament, de prosa acadèmica– d'on s'ha extret cada exemple.

10. En la caracterització «clàssica» de la dixi de persona es distingeix entre l'ús *inclusiu* de la primera persona del plural, el que incorpora l'enunciatari al col·lectiu en què s'inclou l'enunciador, i l'ús *exclusiu*, el que no l'incorpora. Per a una revisió crítica de la distinció, vegeu Nogué (2008: § 5.1.2).

Una sola forma gramatical permet referir-se així al col·lectiu format pel conjunt de participants en l'esdeveniment comunicatiu, que és el col·lectiu més pròxim possible al centre díctic per defecte, constituït pel *jo*, *ara* i *aquí* de l'enunciador.

- (3) a. CM1 el dilluns_
doncs **veurem** els punts següents i **entrarem** en el últim tema
b. CM5 ahir **vam estar mirant** quina era la formació d'estats xinesos

Aquest ús és fronterer, i sovint fins i tot identificable, amb les poques ocurrències que es poden interpretar com a plural de modèstia o d'autor, que el que fa és atenuar la referència individualitzada a l'enunciador, com es pot veure en els exemples de (4).

- (4) a. CM5 aleshores **recuperem** la història_
des del començament\
b. CM1 és que esclar **estem parlant** de l'any cinquanta-nou_

De fet, la primera persona del plural es caracteritza prou sovint per un cert grau d'indeterminació referencial, que de tota manera, a causa de la feblesa de les distincions semàntiques implicades, no provoca cap problema de comunicació entre els participants (Nogué 2008: § 7.1.2). Stirling i Huddleston (2002: § 17.2.2.2a) consideren que, també en la prosa acadèmica, la frontera entre els usos aquí comentats –el plural de modèstia i el que inclou l'enunciador i l'audiència– no sempre és clara.

D'altra banda, un nombre significatiu de les ocurrències que corresponen a aquest ús són construccions més o menys gramaticalitzades, que actuen com a matisadors, reformuladors o omplidors, i que s'han especialitzat en aquesta funció reguladora del discurs. De fet, sovint es tracta de variants que compleixen una mateixa funció pragmàtica i, de fet, metapragmàtica, vinculada a la modalitat epistèmica i a la cortesia, i més concretament al manteniment de la pròpia imatge: per mitjà d'aquestes construccions, l'enunciador fa explícit que utilitza una determinada expressió (subratllada en els exemples) d'una manera poc o molt imprecisa (5-7).

- (5) a. CM1 l'establiment d'un tipus de canvi_
d'un tipus de canvi raonable_
realista **diguem**_
b. CM2 la digressió de la classe d'ahir va servir per presentar els
orígens_
de les **diguem-ne** dues maneres principals_
o almenys **diguem-ne** estadísticament més freqüents _
de ser musulmà en aquest món\
c. CM2 el consell dels ulemes més importants_

- els els catedràtics **diríem** de les universitats coràniques_
es reuneixen i donen el seu consens_
d. CM3 però se't ven amb la terra eh/
perquè ets una part de la **diguem-ho aixís** d'aquesta propietat
complexa _
- (6) CM4 resol aquest conflicte_
que afectava els interessos brasilers_
amb una solució que **en podem dir** salomònica eh/
- (7) CM5 i això és **com si diguéssim** la Xina pròpiament dita _

En la conversa col·loquial també es troben expressions díctiques de persona que compleixen una funció similar. Però, des d'un punt de vista quantitatiu, representen una proporció molt menor del conjunt d'expressions díctiques de persona; i des d'un punt de vista qualitatiu, consisteixen majoritàriament en construccions semblants a les que acabem de veure (sobretot, *vull dir*), d'acord amb el grau d'elaboració i el nivell de formalitat menor que caracteritza aquest gènere.

La prosa acadèmica, al seu torn, fa un ús reduït de la dixi de persona amb aquesta funció, però en canvi utilitza fórmules menys convencionalitzades (*referir-se a, fer comentaris, indicar, assenyalar, destacar, donar exemples*), cosa que també es pot relacionar amb el grau d'elaboració i la formalitat, en aquest cas més gran, propis d'aquest gènere.

La classe magistral és, doncs, dels tres gèneres comparats, el que conté més enunciats en què l'enunciador regula el propi discurs per mitjà d'expressions díctiques de persona, i el que ho fa per mitjà d'un conjunt més variat d'estratègies. Tant la posició intermèdia, des del punt de vista funcional, que ocupa aquest gènere en relació amb els altres dos, com el fet que una classe és una activitat sotmesa a fortes restriccions temporals (la durada de la classe, el nombre d'hores disponibles per desenvolupar el programa...), són factors que poden contribuir a explicar-ho.

3.2. LA REFERÈNCIA A COL·LECTIUS EN QUÈ S'INCLOU L'ENUNCIADOR

També és significatiu el nombre d'ocurrències en què l'enunciador s'inclou, per mitjà de la primera persona del plural, en col·lectius que depassen l'esdeveniment comunicatiu, i que poden incloure o no l'audiència (8). Aquests col·lectius formen una mena de cercles concèntrics que van des dels àmbits més propers a l'enunciador –els estudiants mateixos i el conjunt d'experts en la matèria que és objecte de la classe– fins al conjunt de la humanitat, cas que de fet ja es pot identificar amb un ús clarament generalitzador de la primera persona del plural. (En els exemples, s'ha posat entre

claudàtors i en cursiva el col·lectiu que és objecte de la referència, i s'ha subratllat el fragment de text que contribueix a establir-la, quan és el cas.)

- (8) a. CM3 [*els experts*]
quan **parlem** de l'organització de la desigualtat_
en grups com bandes_
el tema és un tema que es podria reduir_
pràcticament al mateix_
que quan s'estudia en etologia la c- la consulta la la conducta dels animals\
- b. CM3 [*Catalunya*]
ara [l'esclavitud] desaparèixer desaparèixer d'entre **nosaltres**
ho ha fet ben tardanament eh/
i no és que la societat catalana sigui una societat_
- c. CM1 [*l'Estat espanyol*]
el juny del cinquanta-nou **ens** **haviem quedat** sense reserves [de divises]
- d. CM2 [*el cristianisme*]
l'islam sunnita en particular no ha cultivat gens_
algunes de les coses que els que **estem** en una tradició cristiana
lliguem molt amb la amb l'experiència religiosa_
- e. CM3 [*Occident*]
en **els nostres fonaments** eee culturals dels quals **ens envaním** tant_
que seria aquests fonaments grecoromans per exemple_
l'esclavitud hi era present i a més a més admesa_
- f. CM3 [*els blancs*]
nosaltres mateixos a l'estiu_
quan **ens sotmetem** al sol_
tenim la capacitat de desenrotllar aquesta pigmentació i de fer-nos resistents al sol\
- g. CM3 [*els éssers humans*]
el tamany del cervell no té res a veure amb la ee capacitat intel·lectual\
eee el que té a veure és la riquesa de les circumvolucions_
i en **sabem** massa poc de com funciona això_
el cervell és una màquina que com possiblement sapigüeu_
doncs té uns cent mil milions de neurones_

no **sabem** gaire com funciona això eh/
comencem a aprendre'n una mica però poc_

El tipus de col·lectiu depèn, en bona mesura, de l'àrea d'especialitat objecte de la classe magistral. En altres disciplines científiques, probablement hi trobaríem col·lectius d'altres menes, tot i que, també probablement, es mourien igualment entre el que formen el professor(a) i els estudiants, i el conjunt de la humanitat, passada, present i futura. I el mateix passaria en els altres gèneres discursius.

3.3. LA GESTIÓ DEL CONEIXEMENT

Un tercer tipus de referències a l'enunciador, menys freqüent que els anteriors però de força interès des del punt de vista analític, al nostre entendre, el trobem en construccions que expressen l'actitud proposicional per mitjà de la modalitat epistèmica i per mitjà de verbs de cognició (*saber, creure, conèixer, recordar, entendre, considerar, oblidar...*). Com es pot veure en els exemples, en el primer cas (9) trobem només formes de primera persona del singular, mentre que en el segon en trobem tant de singular (10) com de plural (11).

- (9) a. CM4 hi ha la reina Maria primera **em sembla** que és_
que és la reina constitucional_
i don Miguel que és el l'equivalent al don Carlos espanyol_
- b. CM3 en principi **jo diria** que un esclau és un home_
damunt de les llibertats del qual_
un altre té individualment drets de coacció eh/
- c. CM5 i aleshores és substituït per una cosa que no té comparació_
que jo sàpiga_
en cap altra civilització del món_
- (10) a. CM2 els sants en el món musulmà se'n diu santons_
no sé per què_
- b. CM3 és molt difícil de de establir gaire_
gaires elements objectius en aquesta qüestió dels colors_
per exemple negre i blanc_
jo no conec ningú blanc_
només la gent que a la Rambla_
doncs es pinta per representacions d'aquestes com estàtua_
no conec ningú que tingui aquesta blancor eh/

- i per altra banda on està la frontera entre el blanc i el negre/
- c. CM3 **em recordo** d'una vegada que un que un ee novel·lista li vaig veure_
un novel·lista_
espanyol conegut_
- d. CM4 és el moment en què Anglaterra ee des de eee 1807_
si no recordo malament_
imposa la la fi del tràfic de negres en els seus súbdits_
- (11) a. CM3 l'altre element que sí que **considerem** aleshores que els caracteritza_
és allò que anomenem trets mongòlics no/
- b. CM3 tot això **tendim a oblidar-ho**_
tendim a oblidar-ho com si això de l'esclavitud fos una cosa allò del temps de
l'antiguitat_

Dintre d'aquest ús, la classe magistral proporciona un tipus d'ocurrències de la primera persona del plural que sembla que és propi, més en general, de tot l'àmbit científic i acadèmic, i que es caracteritza pel fet d'expressar els agents i els destinataris del *procés de coneixement* que hi ha al darrere de l'esdeveniment comunicatiu en curs.

Aquest ús es pot trobar en qualsevol tipus de seqüència textual, com ara la descriptiva (12) o l'expositiva (13).

- (12) CM5 [*descriuint un mapa*]
en aquí **tindríem** Corea_
- (13) CM1 això el que **ens** està indicant és que_
ee la prop la la propensió a importar de l'economia espanyola doncs no va disminuir_

Però en el discurs narratiu que és propi de la ciència històrica, la gestió del procés de coneixement adquireix uns trets particulars, ja que comporta la introducció dels participants en el desenvolupament temporal dels fets narrats (14). (En els exemples, marquem en negreta l'expressió d'íctica de persona, que es combina amb diversos tipus de verbs, i subratllem el complement temporal.)

- (14) a. CM1 un element que ja **ens trobem** als anys quarantes
però que convé rescatar perquè continua actuant_
i encara amb més força en els anys cinquantes_
- b. CM1 es restableix una situació eee_
com la que **trobàvem** abans de la guerra_

- c. CM5 la política que s'adopta_
 que s'adopta a partir del segle del segle II_
 i fins que arribem al regnat de Wudi

- d. CM5 i això durarà fins que **no arribem** al segle XIX

En aquests enunciats, la conceptualització del pas del temps com un moviment similar al que es duu a terme en l'espai porta a donar un valor temporal, per mitjà d'un procés metafòric, a formes lingüístiques que expressen primàriament conceptes vinculats amb l'espai: verbs de moviment, altres verbs que porten complements locatius, i altres paraules del camp semàntic de l'espai.

La teoria dels espais mentals, dins del marc teòric de la lingüística cognitiva (Fauconnier 1994, Sweetser i Fauconnier 1996 i Rubba 1996),¹¹ permet explicar aquest ús a partir dels conceptes d'*espai mental* (*mental space*), l'espai construït discursivament a partir de l'espai real; de *constructor d'espais* (*space builder*), l'expressió lingüística que permet construir l'espai mental; i de *connector* (*connector*), l'expressió lingüística que enllaça l'espai real amb el construït. Així, en els exemples anteriors les expressions temporals subratllades actuen com a constructors de l'espai mental constituït pel moment de la història en què l'enunciador, no només se situa ell mateix com a expert en el tema, sinó que també hi situa l'audiència que l'escolta –que també aspira a ser-ne experta– i tot el col·lectiu d'historiadors. L'expressió dítica de persona, al seu torn, actua com a connector que enllaça l'espai –i el temps– real, el de la classe, amb el que s'ha creat: és la que permet, en els nostres exemples, identificar els participants en l'esdeveniment comunicatiu amb els agents o experimentadors dels predicats *trobar-se als anys quaranta*, *trobar una situació abans de la guerra*, *arribar al regnat de Wudi* i *arribar al segle XIX*.

No és difícil trobar un cert grau d'afinitat entre aquest ús de la primera persona del plural i el que hem vist més amunt (§ 3.1, cf. exemple 3a), en què la funció pragmàtica que es complia era de tipus discursiu: es pot distingir així entre la gestió del discurs pròpia d'aquells usos i la gestió del procés de coneixement pròpia dels que estem tractant ara. Com sol ocórrer quan es fan distincions entre fenòmens propers, de tota manera, sembla inevitable trobar casos fronterers, atribuïbles a totes dues funcions alhora, pel fet que el coneixement que es transmet i el discurs per mitjà del qual es transmet poden arribar a confluïr en un mateix enunciat (15).

11. Rubba (1996) aplica la teoria dels espais mentals a la interpretació de les expressions dítiques sempre que no es pot accedir al referent a partir del centre dític per defecte perquè hi ha hagut un desplaçament; Campos (2004), al seu torn, aplica aquesta mateixa teoria, d'una manera més general, a l'explicació de diverses estratègies d'introducció de veus, tant de persones participants com no participants, en el discurs acadèmic escrit.

- (15) a. CM1 que ningú quan es diu això de liberaltz_
 liberalització dels intercanvis_
 s'imagini que ee **entrem** ['comencem a parlar' / 'comencem a estudiar'] en una època
de de lliure importació
- b. CM5 i després més tard_
 a finals dels Han_
quan ja estiguem ['parlem de' / 'estudiem'] en els segons Han
 els Han posteriors_
 es tornarà a canviar la política aquesta_

En la majoria dels enunciats en què les expressions dítiques de persona permeten a l'enunciador gestionar el propi discurs, no es fa necessària, de tota manera, la creació d'un espai mental nou, ja que el discurs en desenvolupament s'identifica directament amb el centre dític temporal per defecte, i el recurs a temps verbals dítics i, de vegades, a expressions dítiques temporals –*el dilluns (3a)*, *ahir (3b)*–, és suficient per moure's per les diferents fases d'aquest discurs.

3.4. DIXI TEXTUAL I REFERÈNCIA A L'ENUNCIADOR

Concebuda la dixi textual (per a alguns autors, dixi discursiva)¹² com un ús particular de les categories dítiques d'espai i de temps (vegeu Rauh 1983: § 3.3 i Vanelli i Renzi 1995: § VI.5.2, i per al català, Nogué 2005: § 3.6.2), l'estudi de la dixi de persona en la classe magistral proporciona exemples d'aquest ús en què la referència a l'enunciador per mitjà de formes en primera persona es combina amb les dues categories dítiques esmentades: a més de l'ús dític dels temps verbals per referir-se al text en desenvolupament i de la conceptualització d'aquest mateix text com a espai per mitjà de verbs de moviment i altres formes lèxiques d'aquest àmbit semàntic, en aquestes expressions dítiques complexes hi trobem referències a l'enunciador fetes per mitjà de la primera persona del singular (16a) o del plural (16b).

- (16) a. CM5 com us **deia** abans_
 b. CM2 i **aquí** és on **volia** arribar_

12. En la bibliografia, aquestes dues denominacions sovint són utilitzades indistintament. Per a la distinció entre *text* i *discurs*, es pot consultar el breu estat de la qüestió de Castellà (1992: § 3.1.2), d'acord amb el qual aquí preferim la denominació *dixi textual*.

- c. CM1 i això **ens** introdueix en el en el tema en el tema que ve a **continuació**_
- d. CM5 no exactament a l'època que **ara us explicaré**_
- e. CM1 és dir colonitzar efectivament el territori del Brasil_
[...]
acaba concentrant-se fonamentalment en aquests dos objectius que deia abans_
per una banda intervenir activament dins de les pugnes dels uruguaians_
[...]
i cap a l'altra i per altra banda_
la la comença a perfilar-se en els anys cinquanta seixanta_
una animositat molt_
bueno unes pretensions molt clares respecte al territori paraguaià mh/

Entre els exemples anteriors, en trobem de referits a diferents parts del text: anteriors, simultanis o posteriors al moment de l'enunciació. Es pot observar, a més, que l'expressió díctica textual de (16e), per mitjà del demostratiu *aquests*, del verb *dir* en passat i de l'adverbi temporal díctic *abans*, remet simultàniament a un moment anterior de la classe i al segment de text immediatament posterior, de manera que compleix alhora una funció *anadíctica* i *catadíctica* textual.¹³

Com en els enunciats que permeten gestionar el propi discurs, per explicar aquestes expressions díctiques textuales complexes tampoc és necessari crear un espai mental nou, ja que també aquí el discurs coincideix amb el centre díctic temporal per defecte i no hi ha desplaçament a un espai nou que calgui crear lingüísticament.

4. LA REFERÈNCIA A L'ENUNCIATARI

Seguint Goffman (1981), entre els enunciataris ratificats o acceptats en l'esdeveniment comunicatiu distingim els destinataris directes d'un determinat enunciat i els destinataris no interpel·lats. Aquesta distinció resulta del tot pertinent a l'hora d'estudiar la dixi de persona, atès que només els primers són designats amb la categoria gramatical de segona persona; els segons, en canvi, són designats amb expressions lingüístiques estructuralment diverses que estan en tercera persona (Nogué 2008: § 4.6, § 5.2 i § 6.2).

La classe magistral, com hem dit, es caracteritza pel fet de tenir prototípicament un destinatari directe constituït com a audiència, i aquest tret constitutiu determina clarament algunes de les principals característiques de les expressions díctiques utilitzades per referir-s'hi.

13. Aquests termes, paral·lels als d'*anàfora* i *catàfora*, ja són utilitzats per Ehlich (1982).

4.1. EL DESTINATARI DIRECTE

A la taula 3 s'hi pot trobar el nombre d'ocurrències de formes dítiques de segona persona que hi ha en els tres subcorpus, globalment i separades per nombre. Com a les taules anteriors, a més de les xifres absolutes s'hi indica tant el percentatge que representa cada xifra respecte al nombre total de paraules de cada subcorpus com la distribució de les referències en singular i en plural.

	2		2 singular		2 plural	
	ocurrències	%	ocurrències	%	ocurrències	%
CC	880	3,11	724 (82,27 %)	2,56	156 (17,73 %)	0,55
CM	123	0,47	12 (9,76 %)	0,05	111 (90,24 %)	0,42
PA	2	0,007	0 (0 %)	0	2 (100 %)	0,007

Taula 3. Nombre d'ocurrències de formes de segona persona –incloent-hi el tractament de *vostè(s)*–, en xifres absolutes i en percentatge (entre parèntesis, el percentatge en relació amb el total de formes de segona persona de cada subcorpus).

En comparació amb la conversa col·loquial, a la classe magistral hi trobem un nombre força reduït de formes de segona persona –nombre que encara és molt més reduït en la prosa acadèmica. El caràcter interactiu de la conversa col·loquial explica, sens dubte, aquesta presència més alta de referències al destinatari directe.

Però la classe magistral també contrasta amb la conversa col·loquial pel que fa a la distribució de les formes en singular i en plural: el caràcter col·lectiu de l'audiència de la classe magistral explica el predomini de les formes del plural en aquest gènere (17). Aquestes formes, a més, es combinen sovint amb construccions que reforcen el caràcter interpel·lador de la segona persona, com ara els verbs modals i l'imperatiu.

- (17) a. CM1 hi ha un petit quadre en el dossier que el **podeu consultar** després_
em sembla que és a la pàgina trenta-sis_
sí efectivament és a la pàgina trenta-sis_
un petit quadre del dossier en el que **podeu veure**_
podeu veure com evoluciona les reserves_
la posició neta espanyola en reserves_
- b. CM3 doncs allò cinc continents cinc colors de pells diferent no/
hi ha homes blancs negres grocs rojos eh/
pell roig_

si **us** hi **fixeu** els aros olímpics responen a aquesta idea eh/
amb els seus colors_
són els cinc continents_
amb els colors que corresponen\

- c. CM5 aleshores_
imagineu-vos que aquí hi havia_
tota la zona_
tot tota la zona del nord_
d'aquí_
és a dir des de_
el mapa de baix eh **agafeu**_
agafeu el mapa que teniu_
el segon dels mapes_

De fet, la funció pragmàtica principal d'aquestes formes és, a banda de la que hem vist més amunt (§ 3.1), la de captar l'atenció de l'audiència i anar-la introduint en el tema exposat, com es pot veure en els exemples anteriors. Aquesta funció s'explica pel propòsit *expositiu* del discurs de la classe magistral, combinat amb el fet que el context espaciotemporal és *compartit*, cosa que afavoreix tant la interpel·lació de l'enunciatari com l'aparició d'enunciats de tipus directiu.

Cal dir també que per a la referència a l'enunciatari se selecciona sempre la segona persona del plural. En cap cas, en el subcorpus corresponent a la classe magistral –i tampoc en el de prosa acadèmica– es recorre al tractament de *vostè(s)*, cosa que sí que passa en la conversa col·loquial. Malgrat el tenor interpersonal *formal* característic dels dos gèneres acadèmics estudiats, la mostra amb què treballem fa evident la preferència actual, en aquests gèneres, per un *vosaltres* que, d'altra banda, no deixa de ser identificable també amb un tractament de *vós* plural.

Pel que fa a les ocurrencies de segona persona del singular, les que hem trobat en la classe magistral corresponen totes a fragments de discurs reportat directe, en què hi ha hagut un desplaçament del centre díctic per defecte; el referent no són, doncs, els estudiants assistents sinó un interlocutor establert discursivament que és aliè als participants en l'esdeveniment comunicatiu. Així es pot veure a l'exemple de (18), on s'ha delimitat amb parèntesis angulars el fragment reportat, i on les formes de segona persona del singular que no estan en negreta corresponen a l'ús inespecífic d'aquesta categoria gramatical, que veurem de seguida (§ 5).

- (18) CM3 tu podies tenir un esclau_
sobretot si t'havies comprat un esclau que tenia un ofici_
que és una cosa que va bé_

li deies <mira noi tu si vols pots viure pel teu compte dormir pel teu compte i tal_ treballes i a mi em portes cada setmana tant del que guanyes eh/>

El discurs reportat, amb el desplaçament del centre díctic que comporta (Nogué 2008: § 3.5.4b), també es pot explicar a partir de la teoria dels espais mentals: a l'exemple anterior, el verb *dicendi* actua com a constructor de l'espai constituït per la nova situació d'enunciació i, com abans, les expressions díctiques de persona són el connector que permet identificar l'enunciador del discurs citant (la segona persona inespecífica, a l'exemple) i el del discurs citat (representat pel pronom *mi*).

4.2. EL DESTINATARI NO INTERPEL·LAT

En el subcorpus corresponent a la classe magistral no hi trobem cap referència a un possible destinatari no interpel·lat. Aquesta mena de referència és certament improbable en aquest gènere, ja que l'enunciador, el professor(a), no sol adreçar-se a cap estudiant individual, ni tampoc a subgrups d'estudiants, i encara menys d'una manera indirecta, per la qual cosa la categoria participativa de destinatari no interpel·lat senzillament no s'activa.

En la prosa acadèmica, les mateixes condicions de producció i recepció del text fan impossible l'activació d'aquesta categoria: quan l'enunciador s'adreça als lectors només ho pot fer directament.

En canvi, en el subcorpus de conversa col·loquial hi hem trobat un nombre significatiu de referències al destinatari no interpel·lat: 87 en singular i 3 en plural. Tant el propòsit interactiu com el context spatiotemporal compartit afavoreixen l'activació d'aquesta categoria quan el nombre de participants és superior a dos: «no s'entera\ | li estem parlant i no s'entera\» (CC4); «què diu ara aquesta» (CC5); «la Maria Carme ha estat ingressada aquí a Sant Pau» (CC2); «goita'ls ells» (CC3).

5. LES ESTRATÈGIES PER EVITAR LA REFERÈNCIA DIRECTA ALS PARTICIPANTS

De la mateixa manera que les llengües han gramaticalitzat la referència als participants en les categories de primera i segona persona, també han gramaticalitzat, en la morfologia i en la sintaxi, la possibilitat d'evitar aquesta referència quan seria semànticament i pragmàticament possible. De fet, alguns dels usos de la primera i segona persona, per mitjà de la categoria morfològica de nombre plural, ja aconsegueixen atenuar la referència (pensem en la primera persona del plural de modèstia o en el tractament de *vós*) i fins i tot diluir els participants en un col·lectiu que atorga a aquestes construccions un valor clarament generalitzador, com hem vist a § 3.2.

Entre les estratègies de què disposa el català per evitar la referència directa als participants, veurem tot seguit les tres que probablement hi estan més gramaticalitzades: la segona persona del singular inespecífica (19), i les construccions pronominals de subjecte inespecífic (20) i la passiva morfològica –incloent-hi les clàusules de participi– (21) quan fan aquesta funció pragmàtica.

- (19) CM3 aquesta esclavitud que us dic més o menys ee en massa_
com a força dominant treballadora als camps ee de l'antiguitat_
desapareix als camps europeus cap a l'any mil eh/
desapareix cap a l'any mil\
a partir d'aquell moment el que **trobes** sobretot és la servitud_
que és molt diferent_
- (20) CM1 de fet això **es pot veure** en aquest quadre d'aquí_
que és una mica diferent\
- (21) CM3 els asiàtics xinesos japonesos no **han estat percebuts** com a grocs_
més que des de finals del segle divuit\

En els dos primers exemples, s'evita la referència directa al col·lectiu d'experts en què s'inclouen tant el professor(a) com els estudiants: a (19) *trobes* es podria substituir, amb un valor semàntic similar, per *trobem* o *es troba*; i a (20), *es pot veure*, per *ho podem veure*. A (21), per mitjà de la passiva *no han estat percebuts* s'evita el referent *Occident*, de manera que aquesta forma verbal es podria substituir per *no els hem percebut*.¹⁴

La taula 4 conté les dades quantitatives relatives a aquestes tres construccions.

	total		2a sing. inespecífica		es inespecífic		passiva	
	ocurrències	%	ocurrències	%	ocurrències	%	ocurrències	%
CC	153	0,54	135 (88 %)	0,48	18 (12 %)	0,06	0 (0 %)	0
CM	65	0,25	42 (65 %)	0,16	21 (32 %)	0,08	2 (3 %)	0,007
PA	53	0,19	0 (0 %)	0	33 (62 %)	0,12	20 (38 %)	0,07

Taula 4. Nombre d'ocurrències de les diferents estructures que permeten evitar la referència directa als participants, en xifres absolutes i en percentatge (entre parèntesis, el percentatge en relació amb el total de formes de cada subcorpus).

14. Els exemples també mostren que les tres estratègies no són sempre intercanviables entre si, fenomen que probablement està relacionat amb els diferents matisos pragmàtics associats amb cadascuna d'aquestes estratègies. Aquesta qüestió, però, demana un estudi específic detallat.

Les xifres totals mostren que el nombre d'ocurrències de la conversa col·loquial duplica les dels dos gèneres acadèmics. Aparentment, aquesta xifra desmenteix el tòpic que diu que el llenguatge acadèmic, i més en concret, el científicotècnic, es caracteritza per una gran freqüència d'ús de les estratègies d'«impersonalització», que permetrien transmetre informació d'una manera «objectiva», d'acord amb el propòsit fonamentalment expositiu i el tenor interpersonal formal dels gèneres que s'hi inclouen;¹⁵ aquest registre contrastaria així amb el col·loquial, que té entre els seus trets principals l'ús de tota mena d'estratègies que expressen la inscripció dels participants en el discurs, entre les quals hi ha les expressions díctiques de persona. Però, juxtaposant sintèticament les dades de la taula 1 i les de la taula 4 (taula 5), podem veure que el que distingeix els gèneres acadèmics de la conversa col·loquial no és la freqüència amb què s'hi evita la referència directa als participants, sinó la freqüència amb què aquests mateixos participants formen part del discurs en desenvolupament, tant si s'hi fa referència explícitament i directament com si es fa indirectament.

	expressió participants		omissió participants		total	
	ocurrències	%	ocurrències	%	ocurrències	%
CC	2.694 (95 %)	9,54	153 (5 %)	0,54	2.847	10,08
CM	435 (87 %)	1,65	65 (13 %)	0,25	500	1,9
PA	178 (77 %)	0,67	53 (23 %)	0,19	231	0,86

Taula 5. Nombre d'ocurrències de les expressions díctiques de persona i de les estructures que permeten evitar la referència directa als participants, en xifres absolutes i en percentatge (entre parèntesis, el percentatge en relació amb el total de formes de cada subcorpus).

En altres paraules, com que en la conversa col·loquial es personalitza més el discurs, també es donen més situacions en què convé no personalitzar-lo. Així, la freqüència amb què la conversa col·loquial utilitza estratègies que eviten la referència directa als participants s'explica, no en termes absoluts i de manera independent, sinó a partir de l'alt grau d'inscripció dels participants que trobem en aquest gènere: encara que en xifres absolutes la conversa col·loquial sigui el gènere que conté més ocurrències de les estratègies que eviten la referència directa als participants, aquestes ocurrències representen només el 5% del conjunt total que formen amb les expressions díctiques de persona. A la classe magistral, aquest percentatge puja fins al 13% i a la prosa

15. Vegeu una visió panoràmica del tractament que rep aquesta qüestió en les obres de caràcter prescriptiu, en català, castellà i anglès, a Campos (2004: § 4).

acadèmica, fins al 23%, de manera que, en termes relatius, l'estratègia d'evitar la referència directa als participants s'utilitza més quan el tenor funcional és *expositiu* i l'interpersonal és *formal*, i en especial quan el context espaciotemporal *no és compartit*.

De la mateixa manera, la poca diferència, en xifres absolutes, entre el nombre d'ocurrències de les estratègies que eviten la referència directa als participants que trobem en la classe magistral i en la prosa acadèmica, que també pot resultar sorprenent a primera vista, resulta de tot congruent si es considera en termes relatius i prenent en consideració els tres gèneres: en percentatge, l'ús d'aquestes estratègies augmenta clarament de la conversa col·loquial a la classe magistral, i de la classe magistral a la prosa acadèmica; és a dir, quan passem d'un tenor funcional *interactiu* a un d'*expositiu*, d'un tenor interpersonal *informal* a un de *formal* i, encara, d'un mode *oral, cara a cara* i *espontani* a un d'*escrit, diferit i elaborat*.

També pot resultar sorprenent l'estratègia d'impersonalització preferida en la classe magistral: la segona persona del singular inespecífica hi és molt més freqüent que les construccions pronominals de subjecte inespecífic, encara que sigui en una proporció menor que en la conversa col·loquial. Sobre aquesta qüestió, cal dir que tant les xifres corresponents a la segona persona del singular inespecífica com les corresponents a les construccions pronominals de subjecte inespecífic estan sotmeses a una variació interna considerable en els diferents fragments que constitueixen el subcorpus de classe magistral, cosa que dóna a aquestes dades una fiabilitat estadística inferior a la que hem trobat fins ara i que fa necessari contrastar-les amb les que s'obtidrien amb una mostra més àmplia. Complementàriament, però, aquesta distribució, analitzada per autors, permet intuir que l'ús d'aquests recursos expressius en els gèneres acadèmics està sotmès a una variabilitat que es podria explicar en funció dels estils discursius personals que trobem en cadascun d'ells, cosa que també s'hauria de verificar ampliant la mostra.

Sigui com sigui, les dades que presentem confirmen la vinculació de la segona persona inespecífica amb els registres orals de la llengua, i especialment amb el registre col·loquial (Bartra 2002: § 16.1.2) però posen en dubte la creença que les construccions pronominals de subjecte inespecífic són «de bon tros, les construccions més utilitzades en tots els registres de la llengua, des dels més literaris fins als més col·loquials» (Bartra 2002: § 16.1.3): per a la conversa col·loquial –i potser per a altres gèneres que hi comparteixin algun dels paràmetres funcionals–, l'estratègia més utilitzada per evitar la referència directa als participants, i en general a l'agent o l'experimentador del que s'expressa en els enunciats,¹⁶ és la segona persona inespecífica.

16. Així ho mostra la consideració de totes les ocurrències de la construcció pronominal de subjecte inespecífic del subcorpus de conversa col·loquial –incloent-hi les que eviten l'aparició explícita en el discurs d'agents o experimentadors no participants–, que no arriben ni a la meitat de les de segona persona inespecífica.

6. CONCLUSIONS

La classe magistral contrasta amb la conversa col·loquial en relació amb la majoria d'indicadors que hem utilitzat per caracteritzar la dixi de persona en aquest gènere: l'enunciador parla menys d'ell mateix i dels seus interlocutors, i quan ho fa prefereix les referències col·lectives a les individualitzades. Paral·lelament a aquesta inscripció participativa menor, també necessita menys, en termes absoluts, recórrer a estratègies que evitin la referència directa als participants. La comparació amb un tercer gènere, la prosa acadèmica, permet concloure, a més, que els paràmetres funcionals que més incidència tenen en aquesta distribució són el tenor funcional expositiu, el caràcter monològic de la comunicació i el tenor interpersonal formal.

De tota manera, hi ha dues característiques que la classe magistral comparteix amb la conversa col·loquial: la distribució de les formes de primera i segona persona (una proporció de 3 a 1), i el nombre absolut de formes de segona persona del plural.

Encara des d'un punt de vista quantitatiu, la classe magistral se situa en una posició intermèdia entre la conversa col·loquial i la prosa acadèmica en la distribució de les referències col·lectives i individuals a l'enunciador, que és força equilibrada. Aquesta distribució es pot relacionar amb la principal funció discursiva i pragmàtica que duen a terme aquestes expressions: la gestió del discurs per part de l'enunciador, el professor(a): les fortes restriccions temporals del gènere i el seu propòsit expositiu expliquen que sovint es refereixi a ell mateix per posicionar-se en relació amb el discurs que està produint (el que ha dit abans o va dir en classes anteriors, el que diu en aquell moment, i el que té previst dir després o en classes posteriors).

En relació amb la caracterització de la dixi de persona, que era un altre dels objectius d'aquest treball, hem vist com en el discurs històric les expressions utilitzades per expressar els agents i els destinataris del procés de coneixement es combinen amb expressions temporals i espacials i conformen uns enunciats especials des del punt de vista semàntic i referencial, que hem pogut explicar a partir de la teoria dels espais mentals.

Finalment, l'anàlisi de les expressions díctiques textuais que hem trobat en la classe magistral també ens ha permès caracteritzar les que incorporen expressions díctiques de persona, que és una categoria díctica que no sol ser tinguda en compte en l'estudi d'aquest ús de la dixi.

En definitiva, l'estudi de la inscripció participativa en la classe magistral ens ha permès obtenir un coneixement més precís tant del gènere i el registre estudiats com del fenomen gramatical i pragmàtic de la dixi de persona, i de la dixi en general.

NEUS NOGUÉ SERRANO
Universitat de Barcelona

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BARTRA, A. (2002) «La passiva i les construccions que s'hi relacionen» dins SOLÀ, J., LLORET, M. R., MASCARÓ, J. i M. PÉREZ SALDANYA (dir.) *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, vol. II, cap. 16.
- CAMPOS, À. (2004) «La inscripció de la persona en el discurs acadèmic: un estudi contrastiu català-castellà-anglès» [tesi doctoral], València, Universitat de València, Departament de Teoria dels Llenguatges (<http://www.tesisenxarxa.net/TDX-0519105-131352/>, 31/03/2008).
- CASTELLÀ, J. M. (1992) *De la frase al text. Teories de l'ús lingüístic*, Barcelona, Empúries.
- (2001) «La complexitat lingüística en el discurs oral i escrit: densitat lèxica, composició oracional i connexió textual» [tesi doctoral], Barcelona, Universitat Pompeu Fabra, Institut Universitari de Lingüística Aplicada (www.tesisenxarxa.net/TESIS UPF/AVAILABLE/TDX-0311102-134928/tjcl1de2.pdf, 31/03/2008).
- (2004) *Oralitat i escriptura. Dues cares de la complexitat del llenguatge*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- EHLICH, K. (1982) «Anaphora and Deixis: Same, Similar, or Different?» dins JARVELLA, R. J. i W. KLEIN (ed.) (1982) *Speech, Place, and Action*. Chichester / New York / Brisbane / Toronto / Singapur, John Wiley & Sons, pp. 315-338.
- FAUCONNIER, G. (1994) *Mental Spaces. Aspects of Meaning Construction in Natural Language*, Cambridge, Cambridge University Press.
- FAUCONNIER, G. i E. SWEETSER (ed.) (1996) *Spaces, Worlds, and Grammar*. Chicago, The University of Chicago Press.
- GOFFMAN, E. (1981) *Forms of talk*, Oxford, Basil Blackwell.
- GREGORY, M. i S. CARROLL (1978) *Language and Situation. Language Varieties and their Social Contexts*, London / Henley / Boston, Routledge & Kegan Paul.
- HALLIDAY, M. A. K., MCINTOSH, A. i P. STREVENS (1964) *The Linguistic Sciences and Language Teaching*, London, Longman.
- KERBRAT-ORECCHIONI, C. (1995 [1a ed. 1990]) *Les interactions verbales*, vol. I. Paris, Armand Colin.
- NOGUÉ, N. (2005) «Dixi de persona i marcs participatius en català» [tesi doctoral], Barcelona, Universitat de Barcelona, Departament de Filologia Catalana (www.tesisenxarxa.net/TDX-0906105-110703/, 31/03/2008).
- (2008) *La dixi de persona en català*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- PAYRATÓ, L. (1996 [1a ed. 1988]) *Català col·loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*, València, Universitat de València.

- (1998) «Variació funcional, llengua oral i registres», dins PAYRATÓ, L. (ed.) *Oralmnt. Estudis de variació funcional*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- PAYRATÓ, L. i N. ALTURO (ed.) (2002) *Corpus oral de conversa col·loquial. Materials de treball*, Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona.
- RAUH, G. (1983) «Aspects of Deixis» dins RAUH, G. (ed.) *Essais on deixis*, Tübingen, Narr, pp. 9-60.
- RUBBA, J. (1996) «Alternate Grounds in the Interpretation of Deictic Expressions» dins FAUCONNIER i SWEETSER (ed.), pp. 227-261.
- SALVADOR, V. (2000) «L'estil nominalitzat», *Caplletra* 29, pp. 69-82.
- STIRLING, L. i R. HUDDLESTON (2002) «Deixis and anaphora» dins HUDDLESTON, R. i G. K. PULLUM (2002) *The Cambridge Grammar of the English Language*, Cambridge, Cambridge University Press, cap. 17.
- SWEETSER, E. i G. FAUCONNIER (1996) «Cognitive Links and Domains: Basic Aspects of Mental Space Theory» dins FAUCONNIER i SWEETSER (ed.) (1996), pp. 1-28.
- VANELLI, L. i L. RENZI (1995) «La deissi» dins RENZI, L., SALVI, G. i A. CARDINALETTI (ed.) (1995) *Grande grammatica italiana di consultazione*, vol. III. Bologna, il Mulino, cap. VI.